

Lezen of schrijven?

Wederom was kanker in het nieuws. Het slechte nieuws: steeds meer mensen krijgen kanker. Het goede nieuws: steeds minder mensen sterven eraan. Kanker wordt van doodvonnis tot chronische ziekte. Mensen sterven steeds vaker *met* kanker in plaats van *aan* kanker. Filosofische bezinning maakt een gelukkig leven met kanker haalbaar.

Sinds de oerknal deed de evolutie een aantal onnavolgbare stappen. Zo is de overgang van ‘dode’ naar ‘levende’ materie nog steeds een raadsel. De ontwikkeling van primitieve naar hogere levensvormen is met de theorie van Darwin in gedachten wel voorstelbaar, maar de unieke stap naar menselijk bewustzijn blijft moeilijk te doorgronden. Op een of andere mysterieuze manier vormen lichaam en geest een onlosmakelijke eenheid, met, zo lijkt het, de hersenen als computerachtige centrale.

Sinds Descartes ons leerde dat er twee – niet tot elkaar te herleiden- domeinen bestaan, materie en geest, zijn wij niet goed in staat de mens als eenheid te zien. Alleen al het uitspreken van de twee woorden *lichaam* én *geest*, suggereert een fundamenteel dualisme.

Hoewel wij niet begrijpen hoe het kan, het resultaat ‘mens’ is zodanig dat ik ‘*ik*’ of ‘*mijzelf*’ kan zeggen. Over wie of wat gaat het dan eigenlijk en hoe werkt het? Is er ergens in mij een ‘ik’ dat ‘domweg’ uitvoert wat mijn brein opdraagt te doen, of voert het brein gewoon de ‘opdrachten’ uit die ‘ik’ kies? De eerste vraag ontkent wat de laatste veronderstelt: ‘keuzevrijheid’.

Mijn ‘ik’ of ‘zelf’ is niet als een plekje materie in mijn lichaam aanwijsbaar. Evenmin leidt het een zelfstandig geestelijk bestaan, onafhankelijk van mijn lichaam. Descartes’ dualisme is onhoudbaar: niet mijn lichaam sterft, noch mijn geest, maar de gehele eenheid ‘ik’ houdt op te bestaan. Is er een alternatieve visie, die de mens beziet vanuit één enkel principe: geen dualisme dus, maar een *monisme*? En welk principe dan?

Het *materiële* monisme lijkt een redelijk alternatief. Is mijn lichaam immers niet de materiële voorwaarde voor mijn bestaan? Zonder lichaam geen ‘ik’, geen bewustzijn, geen geest.

In deze alternatieve opvatting dreigt echter het gevaar van verlies van onze keuzevrijheid. Als ons stoffelijke lichaam via genen en hersenen niet alleen onze geest, maar al onze eigenaardigheden en gedragingen bepaalt, blijft er van eigen keuze en verantwoordelijkheid, én van de invloed van omgevingsfactoren niet veel over. Het is dan allemaal, en alleen maar, een kwestie van chemie.

Dit monistische mensbeeld lijkt ons te reduceren tot willoze wezens, overgeleverd aan de grillen van een toevallig lot. De volgende nuancering levert een perspectief, dat beter recht doet aan onze ervaring.

Ons lichaam bepaalt onze potentiële mogelijkheden, maar deze *kunnen* - al dan niet- , geheel of gedeeltelijk worden waargemaakt. Weliswaar komen geestelijke activiteiten zoals morele oordelen en levenshouding niet zonder chemische processen tot stand, maar zij worden daardoor niet bepaald. Filosofische bezinning leidt tot een vrij en persoonlijk antwoord op vragen zoals ‘wie ben ik?’ of liever ‘wie wil ik zijn?’ Ik *kan* als kankerpatiënt ‘ja’ of ‘nee’ zeggen tegen een slachtofferrol. In dit *kunnen* kiezen ligt mijn vrijheid. *Niet* kiezen is ook een keuze, die voorbij gaat aan alternatieve mogelijkheden.

Leven is als een boek, waarvan het verhaal niet *gelezen*, maar door onszelf *geschreven* moet worden. Niet in volledige vrijheid. Zelfs de boekenschrijver kan met een beroep op volledige vrijheid zijn verhaal niet telkens een geheel willekeurige draai geven. Ook het volstrekt voorspelbare verhaal is niet erg zinvol. Gebrek aan samenhang én volledige bepaaldheid maken een boek onleesbaar,... en een leven onleefbaar.

Ons levensverhaal kent continuïteit én onverwachte wendingen. Sommige gebeurtenissen overkomen ons in weerwil van onszelf. Zij vormen de grens van onze vrijheid. Wie deze onvermijdelijkheden onderkent, ziet ook de mogelijkheden om zijn leven in vrijheid te kiezen. Hier begint het schrijven.

Een kort verhaal of een dikke pil? Ik voer *zelf* de pen.

Rein Stael.

www.filosofischepraktijk.eu